

การจัดการการท่องเที่ยวผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน Tourism Management through Community Participation for Sustainable Development.

รุ่งทิพา ทาน้ำ* สุตสันต์ สุทธิพิศาล** สุวรรณา เขียวภักดี*** และทักษิณา แสนเย็น****

Rungtiwa Thanam Sudsant Sutthisan Suwanna Kheowphakdee and Thaksina Saen-yen

*, **, ***, **** มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

Kasem Bundit University, Bangkok, Thailand

Email: rungtiwathanam@gmail.com

Received October 14, 2024 Revise December 1, 2024 Accepted December 31, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาท่องเที่ยว และ 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษเอกสาร ที่เกี่ยวข้อง และการสนทนากลุ่ม พบว่า 1) ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาด้านนโยบายที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว อำเภอมุ่งฝางยังขาดนโยบายและแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชัดเจนและเหมาะสมต่อพื้นที่ ปัญหาด้านการสนับสนุนความรู้ความเข้าใจการท่องเที่ยวแบบความยั่งยืน ปัญหาด้านข้อจำกัดของภาครัฐต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบ และปัญหาด้านงบประมาณ การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องการงบประมาณในการจัดการและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไม่มาก ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น โรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งช่วยยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยวในอำเภอมุ่งฝางและให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ดีขึ้น

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ ส่งเสริมการฝึกอบรมและการให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการบริหารจัดการทรัพยากร สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และเอกชน เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม จัดทำแผนการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของชุมชน, การจัดการการท่องเที่ยว, การจัดการการท่องเที่ยว, การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

This research aims to 1) explore the challenges and obstacles in tourism development, and 2) examine community participation in sustainable tourism development. A qualitative research methodology was employed, including document analysis and focus group discussions. The findings reveal that: 1) the primary challenges in tourism development include issues related to tourism policy—Umphang District lacks clear and appropriate policies and development plans tailored to the area's unique needs. Additional challenges involve a lack of knowledge and understanding of sustainable tourism practices, regulatory constraints from government agencies on sustainable tourism development, and budgetary limitations. Sustainable tourism development requires funding for the management and maintenance of natural resources, as well as the creation of eco-friendly facilities. 2) Community involvement in sustainable tourism development is currently limited, with private sector engagement focused on infrastructure investments, such as hotels, resorts, restaurants, and various amenities. These contributions enhance the quality of tourism in Umphang, offering visitors an improved experience.

To promote sustainable tourism development through community participation, it is recommended to foster training and educational programs for the local community on sustainable tourism and resource management. Collaboration among the community, government, and private sector should be encouraged to ensure comprehensive and equitable tourism development. Additionally, a sustainable resource and environmental management plan should be established to minimize tourism's impact on the area.

Keywords: Community participation, tourism management, sustainable development.

บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งในการกระตุ้นเศรษฐกิจและการสร้างงาน ในขณะเดียวกัน การขยายตัวของการท่องเที่ยวมักมาพร้อมความเสี่ยงโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น การพัฒนาในศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทิศทางของโลก (Bramwell & Sharman, 2002) การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่สำคัญกับพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนการเรียนรู้ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และเกิดกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศขณะเดียวกัน แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวในภาพรวมจนเกิดเป็นแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism: ST) หน่วยงานที่มีอิทธิพลในการสร้างแนวคิด

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ องค์การสหประชาชาติ (United Nations (Earth Summit) โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Program: UNEP) องค์การท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization : UNWTO) และสภาการเดินทางและการท่องเที่ยวโลก (World Travel and Tourism Council : WTTC) (Dangi & Petrick, 2021) การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงนับว่ามีบทบาทต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ในแง่ของสิ่งแวดล้อม พัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งสามารถแก้ปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาวได้ โดยให้ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) ได้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน สร้างฉันทามติ นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ยั่งยืน (George & Reid, 2009) การท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนจะประสบความสำเร็จต้องได้รับการสนับสนุนจากคนในท้องถิ่น ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติเพื่อบูรณาการแผนให้มีประสิทธิภาพ มีผลกระทบเชิงบวกต่อการกระจายรายได้ในท้องถิ่น รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะเจ้าของทรัพยากร (สุจิตรา ยางนอก, ลัญจกร นิลกาญจน์ และปัญญา เลิศไกร, 2566)

อำเภออุ้มผาง เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เช่น น้ำตกทีลอซู และภูมิทัศน์ธรรมชาติอันงดงาม การท่องเที่ยวในพื้นที่นี้มีศักยภาพในการสร้างรายได้และส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น (วิภาดา มุกดา, 2566) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ได้รับการจัดการอย่างยั่งยืนอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้ เช่น การเสื่อมสภาพของสิ่งแวดล้อม การลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ และการเกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนจากการแบ่งผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่นโดยประชาชนในชุมชน ผลการวิจัยจะเป็นผลประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง ทั้งเป็นแนวทางแก่ชุมชนอื่นๆ ที่ต้องการจัดการท่องเที่ยวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคเอกชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

การทบทวนวรรณกรรม แนวคิด

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ผลการประชุม Earth Summit โดยมีวัตถุประสงค์การประชุมเพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่กรุงรีโอเดจา เนโร ประเทศบราซิล เมื่อปีพ.ศ. 2535 ได้กำหนดความหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นมีความหมายว่า การท่องเที่ยวที่สร้างอันตรายให้แก่สิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าที่ใด และไม่ว่าที่ใด องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ยังได้กำหนด หลักการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้เมื่อตั้งแต่ พ.ศ. 2531 โดยกำหนดว่า ลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น “ได้รับการคาดหวังให้นำไปสู่การจัดการทรัพยากรทั้งมวลด้วยวิถีทางที่

ตอบสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียะ (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2560) ในขณะเดียวกันก็คงไว้ซึ่งบูรณาภาพทางวัฒนธรรม กระบวนการทางนิเวศวิทยาที่จำเป็นความหลากหลายทางชีวภาพและระบบต่างๆ ที่เอื้อต่อชีวิต” เพื่อเกิดความยั่งยืนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรมีองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้ 1) ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ 2) ความยั่งยืนทางด้านสังคม 3) ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการมุ่งให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีขอบเขตของการพัฒนาในลักษณะดังต่อไปนี้ คือ 1) การท่องเที่ยว สามารถดำรงอยู่ได้ 2) มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอ 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงดึงดูดใจไม่เสื่อมคลาย 4) กิจกรรมบริการต้องมีการกำไร 5) ดูแลผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด องค์การการท่องเที่ยวของแคนาดากล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ว่าเป็นการจัดการทรัพยากรที่สามารถใช้เพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ โดยที่ยังสามารถรักษาความสมบูรณ์ของวัฒนธรรม กระบวนการที่จำเป็นทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบสนับสนุนชีวิต (Life Support System) ไว้ได้ (กวินพัฒน์ เลิศพงษ์มณ, 2567)

ผู้วิจัยสรุปแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้ว่า เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการจัดการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร ส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ในสภาพที่ดี เพื่อลดผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นไปอย่างเคารพวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รวมถึงให้ความสำคัญกับการรักษาเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนและไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในพื้นที่ การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนยังมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนตลอดไป

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นเป็นการเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกชุมชนท้องถิ่นในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นกระบวนการกระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่หรือหุ้นส่วน มีการเรียนรู้ร่วมกันและเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการพัฒนาการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรักความหวงแหน และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ดังต่อไปนี้ ขั้นตอนที่ 1 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยวและสาเหตุแห่งปัญหา ขั้นตอนที่ 2 ให้ชุมชนร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมายและวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ขั้นตอนที่ 3 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมตัดสินใจใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด ขั้นตอนที่ 4 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวตามขีดความสามารถ ขั้นตอนที่ 5 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงานพร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุง ระบบการบริหารงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขั้นตอนที่ 6 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมติดตาม ประเมินผล แผนงานที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของชุมชน Cohen J. and

Uphoff N. (1980) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชน 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยนำมาเป็นตัวแปรในการศึกษาครั้งนี้

สรุปการได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชน ชุมชนควรมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การวางแผน การจัดการ การดำเนินการ ไปจนถึงการประเมินผล เพื่อให้แน่ใจว่าการท่องเที่ยวเป็นไปตามความต้องการและประโยชน์ของชุมชนเอง การท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้ในระยะยาวโดยไม่สร้างผลกระทบทางลบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวต้องเกิดขึ้นอย่างสมดุลและเคารพวิถีชีวิตดั้งเดิม เพื่อให้ชุมชนสามารถรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้คนรุ่นหลังได้ การท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น ลดความเข้าใจผิดหรือความขัดแย้งที่อาจเกิดจากการปะทะกันของวัฒนธรรม

สถานการณ์การท่องเที่ยวอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ในช่วงฤดูท่องเที่ยวอากาศเริ่มเย็นลงบางพื้นที่อากาศเริ่มหนาว ช่วงปลายฝนต้นหนาวทำเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมทะเลหมอกในช่วงเช้า อำเภออุ้มผาง มีความโดดเด่นอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ได้รับการส่งเสริมให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวชมธรรมชาติ ใช้ชีวิตในวันพักผ่อนแบบสโลว์ไลฟ์ ด้วยบรรยากาศธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และจุดท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักอย่างน้ำตกทีลอซูสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศไทย น้ำตกทีลอซูอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุ้มผาง อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก เป็นน้ำตกที่สวยงามที่สุดในประเทศไทย เป็นน้ำตกภูเขาหินปูนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บนความสูงจากระดับน้ำทะเล 900 เมตร ความกว้าง 500 เมตร สูงประมาณ 300 เมตร มีป่าดงดิบที่สมบูรณ์ล้อมรอบ มีจุดกางเต็นท์ มีเส้นทางเดินไปน้ำตก ระยะทาง 1.5 กม. เป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติผ่านป่าไผ่และป่าเบญจพรรณ มีป้ายอธิบายธรรมชาติและพืชพันธุ์ตามจุดต่าง ๆ บริเวณน้ำตกมีละอองน้ำฟุ้งกระจายทั่วโขดหินเบื้องล่าง เมื่อหันหน้าเข้าหาน้ำตกจะสามารถแบ่งธารน้ำตกได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มด้านซ้ายมือใหญ่และสูงที่สุดเป็นด้านที่สวยงามที่สุดน้ำตกหลายสายไหลลดหลั่นลงมาเป็นชั้นเป็นเชิง กลุ่มที่อยู่ตรงกลางมีสายน้ำไหลลงมาใกล้เคียงกับกลุ่มซ้ายมือมีลักษณะแคบกว่า กลุ่มทางขวามือมีสายน้ำตกจำนวนมากและมีหน้าผาเตี้ยกว่าสองกลุ่มแรก พื้นที่อุ้มผาง แม่กลอง และแม่ละมุ้ง มีพิพิธภัณฑสถานบ้าน ศูนย์ผ้าทอกะเหรี่ยงเป็นอาคารทรงไทยไว้จัดแสดงเสื้อผ้าชุดชนเผ่า เนื่องจากอำเภออุ้มผางมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้ที่สวยงามและหายากรวมถึงประเพณีที่สืบทอดส่งต่อกันมาอย่างยาวนาน เช่น การทอผ้าด้วยมือ ประเพณีลอยกระทง มีร้านค้าจำหน่ายสินค้าโอทอปจำหน่ายสินค้าของฝาก ได้แก่ ผ้าทอกะเหรี่ยง เซว เซโปล เซซู แพ ในช่วงปลายปีจะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาท่องเที่ยวแต่อำเภออุ้มผางยังขาดการจัดการที่ดีในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น ที่พัก บริษัทนำเที่ยว และร้านจำหน่ายของฝาก เป็นปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ส่งผลเสียและขาดรายได้รวมถึงขาดคุณภาพการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้งด้านธรรมชาติ เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวโดยสมาชิกในชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิ์ในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือนยังไม่มีคุณภาพ (พจนา สวนศรี และสมภาพ ยี่จ่อหอ, 2556)

ชุมชนจำเป็นที่จะต้องรวมตัวกันเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน คิด วางแผน ดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมพัฒนา และร่วมแบ่งผลประโยชน์ สร้างกฎกติกาของชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบที่เกินความสามารถของคนในชุมชนจะแก้ไขได้ในอนาคต (อุสาหะ ตุลยาภิบาล, สมคิด พุ่มทุเรียน และจรรยาศักดิ์ สุนทรเดชา, 2567)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และลงพื้นที่เพื่อการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง โดยเป็นบุคคลที่มีบทบาทในด้านนโยบายการท่องเที่ยว ได้แก่ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลอัมผาง และผู้นำชุมชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในอำเภออัมผาง จังหวัดตาก การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ.2566 – 2570) แผนพัฒนาจังหวัดตาก พ.ศ. 2566 - 2570 แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลอัมผาง พ.ศ. 2566-2570 งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งข้อคำถามจะถูกสร้างขึ้นเพื่อสอบถามผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างเฉพาะเจาะจงและสอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา นำข้อมูลที่ได้มาจำแนกแยกแยะออกจากกัน และจัดกลุ่มข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ หลังจากนั้นจึงหาความหมายเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งหมดเข้าด้วยกัน เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภออัมผาง จังหวัดตาก จากการศึกษา ผู้วิจัยพบปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภออัมผาง จังหวัดตาก ดังนี้

1.ด้านนโยบายที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว อำเภออัมผางยังขาดนโยบายและแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชัดเจนและเหมาะสมต่อพื้นที่ รวมถึงการขาดแผนระยะยาวที่เน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้การดำเนินงานบางส่วนไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวไม่เพียงพอ ทำให้การพัฒนาต่างๆ ล่าช้า หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กรมอุทยานแห่งชาติ และกรมการท่องเที่ยว ยังขาดการทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งหรือการทำงานที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและความเป็นจริงในพื้นที่ นโยบายในการควบคุมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ยังไม่เข้มงวดเพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ซึ่งหากไม่มีการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ อาจทำให้

ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมและลดทอนคุณค่าทางการท่องเที่ยวของอำเภอ นโยบายส่งเสริมการพัฒนาทักษะของชุมชนท้องถิ่นในการต้อนรับนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอทำให้ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้และทักษะ การขาดนโยบายความปลอดภัยในการท่องเที่ยว เช่น การดูแลด้านความปลอดภัยบนถนน เส้นทางเดินป่า หรือมาตรการการบริการฉุกเฉินที่เพียงพออย่างกรณีน้ำท่วมที่ส่งผลกระทบต่อการเดินทางเข้าพื้นที่ และการประกาศงดเข้าพื้นที่น้ำตกที่ลู่ชูเนื่องจากขึ้นของน้ำตกถล่ม

2.ด้านการสนับสนุนความรู้ความเข้าใจการท่องเที่ยวแบบความยั่งยืน ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีอย่างจำกัดของชุมชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการบางรายอาจยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งหมายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสมหรือส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว หรือรู้ไม่ครบวงจรจึงมีวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติไม่ถูกต้องและขาดประสิทธิภาพ ทำให้ทรัพยากรที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น น้ำตก ป่าไม้ และสัตว์ป่า ถูกใช้งานเกินขีดจำกัดและอาจได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ไม่ยั่งยืน อาจเป็นผลมาจากการขาดการสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนอาจไม่ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและทันสมัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิต

3.ด้านข้อจำกัดของภาครัฐต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตใช้พื้นที่ เช่น เขตอุทยานแห่งชาติหรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มักมีความเข้มงวด ทำให้การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ธรรมชาติ เช่น การสร้างทางเดินป่า จุดชมวิว หรือที่พัก ในเขตอุทยาน ต้องผ่านกระบวนการอนุมัติที่ยาวนานและยุ่งยาก ซึ่งอาจทำให้ผู้ประกอบการหรือชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ตามความต้องการ การบังคับใช้กฎระเบียบด้านการท่องเที่ยวในบางครั้งขาดความสม่ำเสมอและไม่ทั่วถึง โดยอาจมีการบังคับใช้เข้มงวดในบางพื้นที่ ในขณะที่พื้นที่อื่นอาจไม่มีการตรวจสอบอย่างเพียงพอ ส่งผลให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรมและอาจทำให้เกิดความไม่พอใจในชุมชนท้องถิ่น การขออนุญาตดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่บางครั้งต้องผ่านกระบวนการที่ซับซ้อนและล่าช้า ทำให้การพัฒนาโครงการท่องเที่ยวใหม่ ๆ หรือนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวถูกขัดขวาง การเปลี่ยนแปลงนโยบายและกฎระเบียบของหน่วยงานภาครัฐบ่อยครั้งทำให้ผู้ประกอบการและชุมชนไม่สามารถวางแผนการพัฒนาได้ในระยะยาว

4.ด้านงบประมาณ การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องการงบประมาณในการจัดการและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อำเภออุ้มผางมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น น้ำตกทีลอซู ป่าไม้ และพื้นที่อนุรักษ์อื่น ๆ ที่ต้องการการดูแลและบำรุงรักษาอย่างสม่ำเสมอ แต่ขาดงบประมาณในการฟื้นฟูและป้องกันการเสื่อมโทรมของทรัพยากรเหล่านี้ ผู้ประกอบการขนาดเล็กในท้องถิ่นมักขาดเงินทุนในการพัฒนาและปรับปรุงธุรกิจให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดทาว์สาคูที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การลงทุนในพลังงานสะอาด หรือการปรับปรุงที่พักให้มีมาตรฐานที่รองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้ไม่สามารถแข่งขันได้ในตลาดท่องเที่ยวที่ต้องการความยั่งยืน

และภาคเอกชนและนักลงทุนอาจไม่สนใจลงทุนในอุ้มผางเนื่องจากเป็นพื้นที่ห่างไกลและขาดโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมใช้งาน การดึงดูดการลงทุนจากภาคเอกชนจึงเป็นเรื่องท้าทาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่

วัตถุประสงค์ที่ 2 การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคเอกชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไม่มากจากการศึกษา พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับการศึกษาหรือ หมายถึง ภาครัฐมีการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของชุมชน นำข้อเสนอแนะที่ได้มาสร้างทางเลือกเพื่อการตัดสินใจจัดการเพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จากการสัมภาษณ์ พบว่า ตัวแทนภาครัฐ เช่น เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ปกครองท้องถิ่น ผู้แทนชุมชน ได้ร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยการทำประชาคม สิ่งที่ชุมชนต้องการ ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนที่รองรับการเกิดน้ำท่วม เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อประกอบอาชีพและสามารถอยู่รอดได้ และพบว่าชุมชนสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวผ่านการจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น เช่น ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม งานฝีมือ และอาหารพื้นบ้าน การมีส่วนร่วมนี้จะช่วยกระจายรายได้ให้กับคนในพื้นที่และสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ชุมชนเริ่มรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตดั้งเดิมของตนเองผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การแสดงศิลปะพื้นบ้าน การจัดเทศกาล หรือการเรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่น ซึ่งช่วยสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าสำหรับนักท่องเที่ยวและส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การเฝ้าระวังการทำลายป่า การจัดการขยะ การรักษาความสะอาดในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยชุมชนสามารถเป็นผู้ดูแลและเป็นผู้รับผิดชอบในการพัฒนาอย่างยั่งยืน รู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของและความภูมิใจในทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง

2. การมีส่วนร่วมของภาคเอกชน จากการศึกษา พบว่า ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น โรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งช่วยยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยวในอุ้มผางและทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ดีขึ้น ภาคเอกชนสนับสนุนการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในอุ้มผางผ่านช่องทางต่างๆ เช่น สื่อออนไลน์ โซเชียลมีเดีย และการจัดกิจกรรมการตลาดแบบบูรณาการ ช่วยเพิ่มการรับรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมอุ้มผางมากขึ้น โดยนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และกิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้พลังงานทดแทน การลดการใช้พลาสติก และการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายธรรมชาติ ซึ่งช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. นโยบายเพื่อการการสนับสนุนและพัฒนาชุมชน ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการให้ชุมชนมีสิทธิตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของตนเอง รวมถึงการสนับสนุนโครงการฝึกอบรมด้านการให้บริการ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มทักษะให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน
2. นโยบายการระดมทุน สนับสนุนการลงทุนจากภาคเอกชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดทำข้อตกลงในการแบ่งผลประโยชน์และการให้ชุมชนได้รับประโยชน์โดยตรง ทั้งในด้านการจ้างงานและการเพิ่มรายได้ของชุมชน เพื่อสร้างการท่องเที่ยวที่สามารถส่งเสริมเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นไปพร้อมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. การบังคับใช้กฎระเบียบที่เข้มงวดและยืดหยุ่น การกำหนดและบังคับใช้กฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ข้อกำหนดในการจำกัดจำนวนผู้เข้าชมในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และการควบคุมการปล่อยมลพิษ รวมถึงควรมีกฎที่ยืดหยุ่นเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถปรับตัวตามนโยบายได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
4. นโยบายเพื่อส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เน้นการตลาดโดยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวชุมชน ด้วยความร่วมมือกับภาคเอกชนในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การจัดกิจกรรมหรือเทศกาลท้องถิ่น และการสร้างแคมเปญที่เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในแนวทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ควรสำรวจและกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่สามารถเปิดให้ท่องเที่ยวได้โดยไม่กระทบต่อธรรมชาติ เช่น การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมต่อวันในสถานที่ที่อ่อนไหว รวมถึงการสร้างเส้นทางเดินเท้าและจุดชมวิวที่ลดการรบกวนธรรมชาติ เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ
2. การสร้างระบบจัดการขยะที่ยั่งยืน ควรติดตั้งถังขยะแยกประเภทในจุดต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว พร้อมจัดทำป้ายรณรงค์การแยกขยะและการลดใช้พลาสติกแบบครั้งเดียวทิ้ง ควรร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นในการสร้างโรงงานแปรรูปขยะเล็ก ๆ เพื่อแปลงขยะที่รีไซเคิลได้ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่นำกลับมาใช้ใหม่
3. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เรียนรู้การทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมท้องถิ่น หรือการเยี่ยมชมหมู่บ้านพร้อมกับการพักแรมในบ้านพักแบบโฮมสเตย์ ซึ่งไม่เพียงส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แต่ยังช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยตรง

4. การฝึกอบรมแก่คนในท้องถิ่น ควรจัดโครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับการบริการนักท่องเที่ยว การสื่อสารภาษาอังกฤษเบื้องต้น และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสำหรับชุมชนในพื้นที่ เพื่อเพิ่มความพร้อมและศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวและพัฒนาแนวทางการให้บริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

5. การพัฒนาระบบขนส่งที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ควรมีการส่งเสริมการใช้พาหนะที่ลดการปล่อยคาร์บอน เช่น รถจักรยานในพื้นที่ท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

กวินพัฒน์ เลิศพงษ์มณี. (2565). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

วิทยานิพนธ์ปริญญา คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

วิภาดา มุกดา. (2566). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอ อัมผาง จังหวัดตาก. วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. 10(3): 55-73.

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2560). การท่องเที่ยวโดยชุมชน. สืบค้นจาก <https://cbtyouth.wordpress.com/cbtyouth/cbt>

สุจิตรา ยางนอก, ลัญจกร นิลกาญจน์ และปัญญา เลิศไกร (2566). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืน. วารสารมนุษยศาสตร์(มสส.), 21(2), น.279-300

อุสาหะ ตุลยาภิบาล, สมคิด พุ่มทุเรียน และจรรยาศักดิ์ สุนทรเดชา. (2567). แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอัมผาง น้ำตกทีลอซู อำเภออัมผาง จังหวัดตาก ตามหลักอิทธิบาท 4. วารสารวิจัยและวิชาการบรรพชน, 2(4), น.1-16.

Bramwell & Sharman, (2002). Approaches to sustainable tourism planning and community participation: **The case of the Hope Valley**, January 2000

Cohen and Uphoff. (1980). **Effective Behavior in Organizations**. New York: Richard D.Irwin Inc.

Dangi, T. B., and Petrick, J. F. (2021). Augmenting the role of tourism governance in addressing destination justice, ethics, and equity for sustainable community-based tourism. **Tourism and Hospitality**, 2(1), 15-42.

George, E. W. and Mair, H. & Reid, D. G. (2009). **Rural Tourism Management: Localism and Cultural Change**. Bristol: Channel View Publication.

World Tourism Organization. (2004). **Indicators of Sustainable Development for Tourism Destination: A Guidebook**. Retrieved from <http://www.adriaticgreenet.org/icareforeurope/wp-content/uploads/2013/11/indicators-of-sustainable-development-for-tourism-destinations-a-guide-book-by-unwto.pdf>